

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 2.

Onsdagen den 11 januari.

Kl. 10.30 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Andersson i Vigelsbo i dag intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att företaga val av ledamöter i de ständiga utskotten måndagen den 16 och av suppleanter i samma utskott tisdagen den 17 innevarande januari.

Ordet begärdes nu av herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att tillsätta suppleanter i de ständiga utskotten till ett antal av fyra utöver de ordinarie ledamöterna i varje utskott, utom beträffande utrikesutskottet, i vilket utskott suppleanterna grundlagsenligt skola vara åtta.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 3.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Larsson* i Julita under 6 dagar fr. o. m. den 12 jan.

§ 4.

Herr talmannen och kammarens ledamöter avgingo kl. 10.45 till slottskapellet, varest riksdagspredikan hölls. Efter slutad gudstjänst begav sig kammaren till rikssalen. Hans Majestät Konungen öppnade där riksdagen med ett tal. Sedan första kammarens talman härefter framfört första kammarens undersåtliga vördnad, framträdde **andra kammarens talman** och yttrade:

Eders Majestät!

Det är i en tid av kvardröjande ovisshet och oro i världen som vi denna gång samlas till vårt riksvärdande värv. Nu som tidigare må våra gemensamma ansträngningar inriktas på att bevara vår självständighet, vår frihet och vår demokrati. Självstyrelse på demokratisk grund är vårt friborna folks naturliga statsskick.

Med hänsyn till den prövning av viktiga och betydelsefulla förslag, som Eders Majestät förelägger oss, är det ävenledes önskvärt, att olika riktningar inom folkrepresentationen mötas till positivt samhällsupbyggande arbete. Den känsla av ansvar för det allmännas väl, som kännetecknar Sveriges riksdag, är ägnad att främja ett sådant arbete.

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 2.

Eders Majestäts förslag till stärkande av landets försvarsberedskap samt förslag till olika åtgärder om fortsatt förbättring av förhållandena i landet skola vi ägna en noggrann prövning. Fredens bevarande, som förbliver Eders Majestäts strävan, är en grundläggande förutsättning för allt vårt arbete för folkets väl.

Andra kammaren framför till Eders Majestät sin tacksamhet och undersåttliga vördnad.

Talmännen fingo härefter vardera mottaga ett exemplar av dels Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1939/40, dels Kungl. Maj:ts proposition, nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1938/39 dels ock Kungl. Maj:ts berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit, varefter ceremonien på rikssalen avslutades; och åtskildes andra kammaren vid utgåendet från rikssalen, enligt beslut fattat före avgången från dess samlingsrum.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 12 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen den 4 innevarande januari, nr 22, angående muntligt meddelande till riksdagen i viss fråga.

Denna skrivelse upplästes och lades till handlingarna.

Herr **talmannen** anförde nu: Jag ber att få meddela, att det sammanträde, som skall hållas enligt Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen, däri förordnats, att hans excellens herr ministern för utrikes ärendena skall i kammaren inom lyckta dörrar framföra meddelande i viss fråga, kommer att hållas fredagen den 13 innevarande januari kl. 11 f. m.

§ 2.

Företogs val av fyra ledamöter att deltaga i talmansöverläggningarna; och blevo därtill utsedda:

herr *Andersson* i Rasjön,

» *Bagge*,

» *Närlinge* och

» *Råstock*,

en var med 150 röster.

§ 3.

Anställdes val av två ledamöter, vilka jämte två ledamöter av första kammaren skulle hava inseende över riksdagens kansli; och blevo därtill valda:

herr *Eriksson* i Stockholm och

» *Skoglund*,

en var med 111 röster.

§ 4.

Vid nu företaget val av åtta ledamöter att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning blevo därtill utsedda:

herr *Arneberg*,

» *Ericson* i Boxholm,

» *Eriksson* i Stockholm,

» *Lovén*,

» *Mosesson*,

» *Persson* i Falla,

» *Pettersson* i Rosta och

» *Svensson*,

en var med 80 röster.

§ 5.

Anställdes val av tre ledamöter att handhava vården om kammarens ekonomiska angelägenheter; och blevo därtill valda:

herr *Andersson* i Malmö,
 » *Lundell* och
 » *Aqvist*,

en var med 75 röster.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2—5 här ovan omförmälda valen.

§ 7.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 12, angående inkvarteringsbesvärets upphörande; nr 15, med förslag till lag angående vissa ändringar i lagen den 13 maj 1932 (nr 107) om häradsallmänningar; nr 24, angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark; nr 25, angående medgivande för Kungl. Maj:t att i vissa fall försälja kronoegendom m. m.; och nr 26, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att biträda ackordsupp-görelser i fråga om kronans fordringar för försålda kronoegendomar.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

Kungl. Maj:ts under gårdagen på rikssalen avlämnade proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1939/40; och proposition, nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1938/39; samt berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit; riksdagens år 1938 församlade revisorers berättelser: om den år 1938 av dem verkställda granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning; angående riksbanken; och om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning; ävensom justitieombudsmannens ämbetsberättelse och tryckfrihetskommitténs berättelse; samt militieombudsmannens ämbetsberättelse.

§ 9.

Herr **förste vice talmannen**, som härefter erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag anhåller, att kammaren ville besluta, att Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1939/40 och Kungl. Maj:ts proposition, nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1938/39 måtte i nu nämnd ordning uppföras sist på föredragnings-

listan för det sammanträde, som kommer att hållas näst efter morgondagens sammanträde inom lyckta dörrar.

Denna hemställan bifölls.

§ 10.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Flyg**, som anförde: Herr *Interpellation.* talman! Efter Münchenkonferensen, där spänningen över Europa utlöstes, begynte här hemma en diskussion om den svenska försvarsberedskapen. Denna diskussion måste, på grund av sin starkt kritiska karaktär samt med anledning av i densamma framförda kraftiga anklagelser om varjehanda brister i försvarsorganisationen, betecknas såsom mycket märklig. När 1936 års försvarsreform beslöts, hälsades densamma med allmänt och högljutt bifall. Kring densamma proklamerades och bildades nationell samling från högerpartiet till socialdemokratien, vilken, frånträdande sitt eget förslag från år 1936, deklarerade sin lojalitet till den av riksdagens dåvarande majoritet beslutade försvarsreformen. Men i slutet av år 1938 — två år efter försvarsbeslutets tillkomst — medan försvarsorganisationen stått inför uppgiften att träda i krigets allvarliga funktion, framträder en rad av militära och politiska auktoriteter och blottar brister av sådan art, att man enbart på grund därav har anledning skatta Sveriges folk lyckligt, att kriget denna gång icke blev verklighet.

I Social-Demokraten skrevs sålunda: »De svenska beredskapsåtgärder, som vidtogs under septemberkrisen, visade *ovedersägligen*, att vi i åtskilliga avseenden var *yttre illa rustade*.» När man i en regeringen så närstående tidning, som Social-Demokraten trots allt måste anses vara, får läsa dylikt, då måste man ställa frågan: kan detta verkligen vara möjligt, och varpå kan detta miserabla tillstånd bero? Särskilt berättigad måste man anse denna fråga vara, om man betänker de stora — såväl ordinarie som extra-anslag, vilka av riksdagen beviljats under senare år till militära ändamål.

Innan jag formar de frågor, jag anser berättigade inför kammarens forum, vill jag anföra några brottstycken ur den kritik, jag nyss åberopat. I Göteborgs Handelstidning konstaterar en tydligen initierad författare inledningsvis, att flottan icke befinner sig i tillfredsställande skick. Men det avgörande är Sveriges militära »maskinella och tekniska utrustning»:

»Säkerligen vet alla våra stora grannländers militära experter till punkt och pricka, hur det i detta hänseende är ställt med vår försvarsberedskap. Endast den svenska allmänheten svävar i en salig ovetenhet. Vi vet föga om vårt flygvapens skick. Ett bombplan havererade för någon tid sedan i Östersjön på väg från den tyska fabriken till Sverige. Orsaken till dess förlisning har icke kunnat utredas. Hur pass föråldrade är de maskiner, vilkas försäljning hit utländska makter medger? Hur långt har vi kommit med tillverkningen av motorer? Hurudan fart har satts på vår egen flygmaskinstillverkning? Är allting på detta område som det bör?

Hur är det med vårt luftvärnsartilleri? Göteborg är en stad, vars betydelse både som industricentrum och som hamn icke kan överskattas. Denna stad, på vars skyddande hela vårt folks väl och ve kan komma att hänga, är icke på ett ens någorlunda tillfredsställande sätt skyddad mot angrepp från luften. Den är icke nödortföttigt skyddad mot angrepp från sjön. Hur är det med vår ammunitionstillverkning? Är industrien färdig att på ett ögonblicks varsel omställas för framställning av krigsmateriel? Tillverkar vi minor i den skala som tarvas, eller rättare kan vi vid behov tillverka dem efter sådan måttstock?

Hur förhåller det sig med ammunitionen? Den erfarenhet, som världskriget gav, var att ammunition åtgick i en fullkomligt fantastisk skala. Dessa rön har de senare krigen icke jävat. Vi måste ha så stora förråd, att vi kan reda

Interpellation. (Forts.)

oss, till dess vår industri hinner komma i gång med sina leveranser. Detta förutsätter två ting. Det ena är det redan vidrörda att industriens omställning är i detalj planerad. Det andra är att tillräcklig myckenhet finns för handen, när mobiliseringen verkställs.

Hur många dygn kan vårt artilleri matas med förefintliga förråd av ammunition, när åtgången beräknas efter nu gjorda rön? Hur många dagar, eller säger vi hellre timmar, kan det luftvärnsartilleri, som vi har, hållas i gång med förefintliga ammunitionslager?»

Det är uppenbart, att de frågor jag här återgivit icke äro tillkomna på grund av en ledareskribents lust att utöva kritik för kritikens egen skull. Det är uppenbart, att det återgivna skrivits av en person, som antingen direkt eller indirekt är sakkunnig.

Bland de militärer, som under namn framträtt med starkt kritiska artiklar, märkas överste K. A. Bratt och överste Axel Gyllenkrok. Den sistnämnde gör bl. a. i Stockholms-Tidningen en jämförelse mellan en svensk armékår om två fördelningar och en utländsk dylik, också om två arméfördelningar:

»Infanteriförband; sammansättning och numerär: ungefärlig likvärdighet.

Infanteriförbandens eldkraft (gevär, lätta och tunga kulsprutor samt granatkastare): klar underlägsenhet.

Armékårs-, fördelnings-(divisions-) plus regementsartilleri: stark underlägsenhet; den eventuelle motståndaren *omkring 50 procent överlägsen* eller än mer.

Pansrade mekaniserade stridsmedel (tanks och pansarbilar med kanoner och kulsprutor): *oerhörd underlägsenhet*, vilken accentueras på ett särskilt obehagligt sätt genom vår underlägsenhet i antitank- eller pansarvärnskanoner. Motståndaren 5—10-faldig överlägsenhet vad det senare beträffar.

Med armétrupperna samverkande flyg — särskilt stridsflyg: *mycket stor underlägsenhet*.

Motorisering: *stark efterblivenhet*.

Utbildningstid: ungefär fyra gånger kortare än motståndarens.»

Man måste säga, att vad jag ovan anför, är i högsta grad upplysande ej blott för den allmänhet, som studerat de citerade artiklarna i här nämnda tidning, utan även för var och en, som av olika skäl är intresserad av den svenska försvarsorganisationen. För försvarskommissionen av år 1930, särskilt för den militära sakkunskap, som utformat kommissionens huvudförslag, måste jämförelserna här ovan vara av ett alldeles speciellt intresse.

Jag riktar nu uppmärksamheten på överste K. A. Bratts artikel, publicerad i Social-Demokraten samt uppslagen med kraftiga rubriker. Överste Bratt skriver att efter *fem* års, i och för sig »imponerande», försvarsutredning, så hade Sverige nått det »resultatet», att »när Europa, som det gjorde nu i september, stod omedelbart framför krigets portar, så var *delvis* — *praktiskt taget ingenting hos oss färdigt*». Detta trots »berömvärda ansträngningar och insatser». Det system, »på vilket man i händelse av krigsfara eller krig har att falla tillbaka» är »*bristfälligt*», »*tungrott*» och »*svårmanövrerat*». Det är gott och väl, säger överste Bratt, att vissa beslut blevo fattade vid septemberkrisen. Men vad hjälper det, därest det, som *skulle vara ordnat, icke är ordnat*, och man får tillgripa improvisationer, som kanske mer eller mindre slå slint. Eller om hela apparaturen är så *tung*, att den — trots all administrativ skicklighet — endast långsamt kan sättas i rörelse och detta gentemot en apparat, vilken är skapad och inställd på att fungera friktionsfritt just under utomordentliga förhållanden. Vårt sätt att se på dessa frågor kännetecknas kanske framför allt av bristande förståelse för, hur pass utomordentliga de åtgärder måste vara, som krävas under utomordentliga förhållanden och hur snabbt vid

Interpellation. (Forts.)

krigsfara dessa kompletterande åtgärder måste komma till stånd. Hos oss måste nu i dylikt fall — det är ju ofrånkomligt — *riksdagen inkallas och dess maskineri börja att fungera*, under det att en statsledning, som kan vara vår motståndare, inte har något, som binder dess handlings- och rörelsefrihet. Hos oss måste en fämligen långsamt verkande mobilisering — vilken man för övrigt med sannolikhet icke vågar tillgripa förrän i sista stund — träda i kraft, då man på det andra hållet står med i förväg inkallade, färdigutrustade och samövade krigsförband. Hos oss kommer *ett otal mer eller mindre svårtydda förordningar m. m.* att regna över funktionärer och menighet i det mest kritiska ögonblicket o. s. v.

Överste Bratt förutsätter, att man måhända måste vara militär för att helt förstå det behandlade spörsmålet. Men ej ens på militärt håll är insikten om bristerna »tillräckligt utbredd och påtaglig». De militärer däremot, som ha nämnda insikt, är »förtvivlade över hur *paragrafrytteriets, byråkratiseringens och ansvarsdivisionens regemente florerar och härskar*. Kort sagt: även inom den militära hierarkin synes pappersformalismen vara så dominerande och systemet eller stora delar därav så tillrättalagt efter fredsförhållanden, att en verkligt effektiv krigsberedskap ej torde vara möjlig att ernå — om en ändring icke kommer till stånd. Detta är ytterligt allvarligt.»

Överste Bratt säger slutligen, att det icke *enbart* är fråga om att *bota brister och fylla luckor*. Man måste *bryta ned det byråkratiska systemet* — detta är det viktigaste. Hur skall det gå till? »Att det ej kommer att 'gå till' alls, därest man ej i själva toppen eller i dess omedelbara närhet har insikt om och känsla för det *byråkratiska systemets och väsendets livsfarlighet i livsfarliga situationer* — behöver icke utsägas.» Så slutar överste Bratt sin artikel.

Då jag här refererar och hänvisar till den i pressen framförda kritiken, innebär detta icke, att jag ansluter mig till de kritiserande herrarnas synpunkter. Jag konstaterar blott kritikens existens samt har avsett att direkt inför riksdagens forum ge exempel på dess uppseendeväckande karaktär. I fem år arbetade försvarskommissionen — dess förslag antogs efter vederbörlig utskottsbehandling av 1936 års riksdag, vars beslut kommenterades på ett sådant sätt, att allmänheten absolut bibringades den uppfattningen, att landets försvarsfråga nu fått en tidsenlig och tillfredsställande lösning. Hur är det då möjligt, att två år senare en av regeringspartiets främsta tidningar kan konstatera, att »vi i åtskilliga avseenden är ytterst illa rustade» — att militära experter kunna framträda och påpeka synnerligen allvarliga brister i den militära organisationen? Denna fråga måste vara av ett alldeles särskilt intresse för riksdagen, och min interpellations syfte är att få ett klarläggande svar på densamma. Riksdagen har under åren 1936—1938 beviljat mycket stora anslag till militära ändamål. I årets fjärde huvudtitel äskas ett större belopp än någonsin tidigare. Det är ett obestriddigt brett folkligt intresse, att ett klart och betryggande besked om de stora militära anslagens disponerande lämnas från regeringens sida. Riksdagen, som bär ansvaret inför folket för de beviljade miljonbeloppen, är rätt forum för detta beskeds avgivande. Men lika betydelsefullt är, att klarhet erhålles om, *huruvida de offentligen framförda anmärkningarna äro överensstämmande med de verkliga förhållandena* samt — om så är fallet — varpå de påtalade bristerna bero och hur de kunna förklaras. För mig förefaller det förhålla sig så, att grundorsaken till det kritiserade tillståndet utgöres av den partikompromissernas produkt, som heter 1936 års härordning. Om detta är riktigt, måste de givna konsekvenserna av ett dylikt konstaterande dragas utan något som helst hänsynstagande till prestigen hos de ansvariga enskilda, vilka utformade, eller de partier, vilka beslutade 1936 års

Interpellation. (Forts.)

försvarsreform. När Sveriges medborgare — i stor utsträckning mot sin egen vilja — hårt beskattas för militära ändamål, måste de även bibringas förvissningen om, att deras pengar disponeras på ett ur ändamålets synpunkt förnuftigt och ansvarigt sätt. I sådant avseende har riksdagen att känna sitt ansvar genom att så handla som tillståndet på militärorganisationens område bjuder.

Med denna motivering hemställer jag om kammarens tillstånd att till regeringens chef, hans excellens statsministern, få framställa följande frågor:

1. Är den kritik, som efter den s. k. septemberkrisen framförts offentligen mot den svenska försvarsorganisationen i fråga om effektivitet, material- och ammunitionstillgång m. m., enligt regeringens mening berättigad och utformad med kännedom om det verkliga tillståndet?

2. Om så är förhållandet — varpå beror de påtalade allvarliga bristerna — hur kunna de förklaras?

3. Skulle tillståndet kunna anses ha varit bättre, mera tillfredsställande, om riksdagen 1936 beslutat i enlighet med det förslag, som framfördes och energiskt förordades av den dåvarande socialdemokratiska regeringen?

4. Vilka åtgärder har regeringen vidtagit och vilka åtgärder avser regeringen föreslå riksdagen besluta för de påtalade bristernas undanröjande?

Ifrågavarande anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 11.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Thorell* och *Lundqvist*, nr 1, angående tjänstgöringstiden för de i jordbruket sysselsatta värnpliktiga landstormsmännen vid inkallelse till vapenövning;

herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.*, nr 2, angående avveckling av arbetslöshetskommissionens verksamhet m. m.;

herr *Paulsen*, nr 3, angående ändring i visst avseende av gällande bestämmelser om sparbanks utlåningsrörelse;

herr *Olsson* i Mellerud, nr 4, angående revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag; samt

herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.*, nr 5, om upphävande av lagen om kollektivavtal, lagen om arbetsdomstol och lagen om varsel i arbetskonflikter.

Dessa motioner bordlades.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nordström</i> i Kramfors	under	3	dagar	fr. o. m. den	14	jan.,
› <i>Senander</i>	›	3	›	›	12	›
› <i>Nilsson</i> i Kristinehamn	›	4	›	›	14	›
› <i>Eklund</i>	›	4	›	›	14	› och
› <i>Österström</i>	›	2	›	›	14	› .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.56 f. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 13 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Kammaren sammanträdde inom lyckta dörrar för att mottaga det muntliga meddelande i viss fråga, som avses i Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen den 4 innevarande januari, nr 22; och lämnades därvid ordet åt hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler*, som till kammaren framförde det i skrivelsen avsedda meddelandet.

*Meddelande
av utrikes-
ministern.*

Sedan herr talmannen uttalat kammarens tack till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena för det lämnade meddelandet, avgåvos yttranden av:

Herr *Bagge*,
Herr *Andersson* i Rasjön,
Herr *Råstock*,
Herr *Svensson*,
Herr *Hagberg* i Luleå,
Herr *Lindberg* i Umeå, med instämmande av herr *Sandberg*,
Herr *Wallén*,
Herr *Kilbom*.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.23 e. m.

In fidem
Sune Norrman.